

ANALÝZA PRÁVNÍHO PROSTŘEDÍ ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ SLEDUJÍCÍ UDRŽITELNÝ ROZVOJ A PRAKTICKÉ IMPLEMENTACE PRINCIPŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE VE VYBRANÝCH SYSTÉMECH ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Karel Maier, Vít Řezáč, Jakub Vorel

Text vznikl jako výstup úkolu WA-026-05-Z03 Uplatnění principů udržitelného rozvoje v územním plánování, v etapě zjišťující praxi vybraných zemí EU v aplikování principů a indikátorů / ukazatelů udržitelného rozvoje při postupech územního plánování. Na úkolu se podíleli odborníci z ČVUT v Praze – Fakulty architektury a Ústavu pro ekopolitiku, o. p. s. Analýza právního prostředí byla provedena pro Francii, Itálii, Polsko, Rakousko, Spojené království (Anglii a Skotsko), Spolkovou republiku Německo, Švédsko a Švýcarsko.

1. Pozice hodnocení udržitelného rozvoje v územním / prostorovém plánování¹⁾

Všechny členské země EU přejaly princip udržitelného rozvoje do svých národních právních úprav územního / prostorového plánování. Princip udržitelného rozvoje v rozhodování o územním rozvoji se přitom aplikuje ve dvou odlišných polohách:

- Hodnocení strategií a (územních) plánů *ex ante* v územním / prostorovém plánování jako součást nebo jako protipól přípravy příslušné dokumentace. Toto hodnocení se provádí jako odhad (odtud anglické pojmenování *assessment*) budoucích důsledků vyplývajících z realizace zamýšlených akcí plánu respektive strategie.
- Hodnocení *ex post* na základě monitorování vývoje jednotlivých indikátorů / ukazatelů udržitelnosti. Toto hodnocení se provádí zpravidla periodicky v předem stanovených intervalech. Na rozdíl od hodnocení *ex ante* může hodnocení *ex post* využívat kvantitativních metod.

Mimoto některé země, regiony popřípadě města vyvinuly i specifické normativní nástroje, s jejichž pomocí

usilují dosáhnout změny některých aktuálních trendů, které vnímají jako rozporné z hlediska udržitelného územního rozvoje.

1.1 PŘEDBĚŽNÉ HODNOCENÍ STRATEGIÍ A PLÁNŮ („EX ANTE“)

Ve všech sledovaných členských zemích EU je součástí hodnotícího procesu nástrojů územního plánování hodnocení vlivů strategií a plánů prostorového / územního rozvoje na životní prostředí (*Strategic Environmental Assessment*, SEA) podle evropské direktivy 2001/42/ES (*EU Directive on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment*). Těžiště sledování udržitelnosti rozvoje *ex ante* spočívá v posuzování strategií a plánů.

Způsob, jímž je princip udržitelného rozvoje v územním / prostorovém plánování uplatňován, není směrnice-mi EU upraven. Evropské země tedy aplikují tento princip podle svých institucionálních podmínek. Zde lze odlišit především pojetí, které sledování udržitelnosti integruje do procesu zpracování nástroje územního / prostorového plánování (je tedy součástí přípravy například územního plánu či rozvojové strategie) a pojetí, které posuzuje udržitelnost rozvoje navrhovaného plánem „zevně“. S jistým zjednodušením lze říci, že první pojetí uplatňují systémy v zemích EU s velkou institucionální kapacitou územní-

ho / prostorového plánování vnímaného jako komplexní management území (Francie, Rakousko, Německo, Spojené království – zejména Anglie, Švédsko, v menší míře též Itálie), zatímco druhé pojetí volí ty národní systémy, které územní plánování spojují především se stavebním rozvojem a v hodnocení udržitelnosti spatřují hlavně nástroj pro kontrolu jeho důsledků na životní prostředí.

Pro podrobnější úpravu procedur hodnocení udržitelnosti plánovaného rozvoje a pro stanovení kritérií a indikátorů udržitelnosti mají země EU 15 (ještě lépe snad země EU 12, tedy bez Rakouska, Švédska a Finska) prováděcí směrnice a další podrobnější nástroje nižší úrovně. Rakousko jako země přistoupivší do EU poměrně nedávno a nové členské země EU mají zatím hodnocení udržitelnosti upraveno jen rámcově; v Polsku je zřejmě hodnocení udržitelnosti spíše předmětem zkoumání a úsilí environmentálních skupin a v praxi není stabilizovaným prvkem.

V úrovni operativního rozhodování o konkrétních projektech – v územním řízení respektive v řízení o plánovacím povolení – se komplexní posuzování důsledků na udržitelnost provádí pouze u vybraných projektů jako odhad *ex ante* jejich důsledků na životní prostředí (*Environmental Impact Assessment*, EIA). Komplexní odhad / posuzování důsledků na udržitelnost ve smyslu všech tří pilířů nebyl u konkrétních projektů zaznamenán; pouze

1) Termín územní / prostorové plánování používáme, abychom naznačili různost samotného tohoto institutu v rozličných národních prostředích.

ve Spojeném království byly zaznamenány případy, kdy byla prováděna „rozšířená“ podoba posuzování důsledků na udržitelnost rozvoje pod názvem SA (*Sustainability Assessment*) též pro některé programy o charakteru rozsáhlejších projektů.

1.2 MONITORING A (DODATEČNÉ) HODNOCENÍ UDRŽITELNOSTI VÝVOJE „EX POST“

Monitoring udržitelnosti územního rozvoje zavedly všechny sledované členské země EU na národní, regionální a lokální úrovni v souladu s evropskou direktivou 2001/42/ES v pravidelných (ročních, dvouletých, výjimečně pětiletých) cyklech²⁾. Smyslem monitoringu je sledovat vývojové trendy; nejedná se tedy o normativně podpořenou klasifikaci na „přípustné“ a „nepřípustné“ hodnoty z hlediska překročení či překročení jakýchkoli normativních prahů udržitelnosti v jednotlivých indikátorech. Konečný výrok o tom, zda je stav udržitelný či nikoliv, by zřejmě byl čirou spekulací bez větší faktické vypovídací hodnoty. Ani celkový vývoj jako celek všech sledovaných kritérií asi není možno hodnotit v absolutních kritériích, jednak protože „absolutní“ kritéria udržitelnosti vývoje zřejmě vůbec nelze stanovit, jednak protože by to ani nemělo praktický smysl. Naopak velký praktický význam pro politické rozhodování ale může mít informace vyplývající z hodnocení vývojových trendů v jednotlivých oblastech / segmentech sledování, jež udržitelnost indikují.

K tomu, aby bylo možno takto na základě monitoringu hodnotit udržitelnost vývoje, se zpravidla stanoví soustavně sledované a jednotně stanovené indikátory, které mají vypovídací hodnotu o předmětu sledování z hlediska udržitelnosti, jejichž časové řady jsou tedy nositeli potřebné informace. Takto se z hlediska územního / prostorového plánování získá potřebná zpětná vazba o důsledcích přijatých rozhodnutí. Informaci z této zpětné vazby lze použít

pro případnou korekci plánu. Jednotnost indikátorů ve větším územním celku (v rámci celého státu popřípadě EU) umožňuje vzájemné porovnání mezi různými celky (městy, regiony, zeměmi), tzv. *benchmarking*. Tohoto postupu se s úspěchem používá například v případě iniciativy Evropských společných indikátorů (ECI) pro města, začleněná v síti monitorujících měst.

Alternativou standardních jednotně stanovených indikátorů udržitelnosti pro monitoring je švédský model, který obcím předepisuje, aby si samy stanovily vlastní indikátory, které pokládají za směrodatné pro hodnocení udržitelnosti s ohledem na konkrétní místní podmínky. Tyto indikátory pak obce sledují v delších časových řadách a na jejich základě hodnotí udržitelnost svého rozvoje. Proti výhodě spočívající v omezení se na místně významné indikátory stojí nevýhoda spočívající v nemožnosti srovnávat různé obce navzájem, a tudíž i nedostupnosti aglomerovaných údajů o vývoji ve větším území jako celku.

K monitoringu udržitelnosti je tedy zapotřebí mít k dispozici potřebné řady relevantních dat za sledované jednotky a jednotlivá časová období. Ze sledovaných zemí proto mají zejména Spojené království a Francie přímé institucionální propojení mezi orgány, které zodpovídají za provádění monitoringu a orgány, které shromažďují potřebná data (statistika, resortní informační systémy). Sběr dat pro hodnocení udržitelnosti *ad hoc*, který byl zaznamenán například v podobě některých projektů v nových členských zemích EU před jejich vstupem, byl zřejmě přechodným řešením, problematickým vzhledem k nejistotám o dostupnosti těchto datových zdrojů respektive dat samotných pro příští kola monitoringu; vypovídací schopnost jednorázového šetření je navíc značně pochybná z důvodů naznačených výše.

Monitoring udržitelnosti probíhá ve sledovaných zemích jednak „shora“, propojením státem nařízené či iniciované a podporované monitorovací a hodnotící činnosti na různých úrovních (národní, regionální, lokální), ale také „zdola“ zejména na lokální úrovni, za metodické a další asistence mezinárodních organizací a iniciativ. Tak tomu je zejména v případě hodnocení

udržitelnosti rozvoje měst s využitím Evropských společných indikátorů (ECI). Toto hodnocení je zejména ve Spojeném království a Itálii státem doporučeno a podporováno, takže v síti měst sledujících ECI je většina měst těchto zemí.

1.3 NORMATIVNÍ NÁSTROJE PRO ZAJIŠTĚNÍ UDRŽITELNÉHO ÚZEMNÍHO ROZVOJE

Třetím sledovaným okruhem, vztahujícím se k problematice udržitelného rozvoje v území respektive ve vztahu na územní / prostorové plánování, jsou normativní nástroje uplatňované pro územní / prostorové plánování s dopady do operativní úrovně rozhodování o využití území. Tyto normativní nástroje vycházejí z poznání o kritických oblastech, kde je trend vývoje v konfliktu s principem udržitelného rozvoje. Jejich účelem je v konkrétním čase a v konkrétních podmínkách prostředí zajistit změnu dosud problematického trendu. Normativní nástroje specifikují a doplňují obecnější normy a zásady uplatňované v územním / prostorovém plánování. Proto je někdy obtížné vést jasnou dělicí čáru mezi „tradičními“ předpisy a standardy platnými pro urbanistické navrhování a specifickými normativními nástroji sledujícími jednotlivé cíle vedoucí k udržitelným formám územního rozvoje.

2. Institucionální prostředí týkající se udržitelného rozvoje

2.1 PŘEDPISY

Evropské státy většinou do své legislativy zaváděly termín udržitelný rozvoj teprve v souvislosti s evropskou direktivou 2001/42/ES, respektive s její přípravou. Řada předpisů, zejména ty, které vznikly před vydáním této směrnice, ale stále operuje tam, kde se dotýkají udržitelného rozvoje, spíše s termíny z hlediska udržitelného rozvoje parciálními: životní prostředí; lidská činnost; zemský povrch, nerosty, voda, ovzduší, živočišstvo, rostlinstvo a klima; hospodářství apod. Princip

2) Polsko monitoring v době provádění průzkumu (počátek roku 2006) teprve zavádělo, zatím byl kodifikován pro národní a regionální úroveň strategických plánů.

stát	zákon
Belgie	1962 <i>Spatial Planning Act</i> 1984 <i>Code Wallon de l'Aménagement du Territoire, de l'Urbanisme et du Patrimoine</i> (novelizován v roce 1994) 1991 <i>Ordonnantie houdende Organisatie van de Planning en de Stedebouw</i>
Dánsko	1992, 2002 <i>Planning Act</i>
Finsko	1958 <i>Rakennuslaki</i> (novelizace 1989, 1990, 1992, 1994 a 1996)
Francie	1995 <i>Loi d'Orientation sur le Developpement et l'Aménagement du Territoire</i> , 1973 <i>Code de l'Urbanisme</i> (ve znění 2000) 1999 <i>Loi d'orientation pour l'aménagement et le développement durable du territoire</i> (LOADDT) 2000 <i>Loi sur la solidarité et le renouvellement urbain</i> (SRU)
Irsko	1963 <i>Planning and Development Act</i> (novelizován v 1994)
Itálie	2005 Zákon 153 Urbanistický zákon <i>Il Governo del territorio</i>
Lucembursko	1937 <i>Loi sur l'Aménagement des villes et agglomerations importantes</i> 1974 <i>Loi sur l'Aménagement Général du Territoire</i> 1982 <i>Act on Environment</i> 1993 <i>Act on Nature Parks</i>
Německo	1997 <i>Raumordnungsgesetz</i> (ROG) 1986 <i>Baugesetzbuch</i> (BauGB) (novelizován v roce 1990 a 1993, 2004 a 2005)
Nizozemsko	1965 <i>Wet op de Ruimtelijke Ordening</i> (novelizován 1985 a 1994)
Polsko	2003 Zákon o prostorovém plánování a rozvoji <i>Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym</i>
Portugalsko	množství zákonů
Rakousko	právní úprava na úrovni spolkové republiky neexistuje; územní / prostorové plánování upravují zákony jednotlivých spolkových zemí
Řecko	1983 <i>Act on Extension of Town Plans and Urban Development Law</i> , dále celá řada dalších zákonů obtížně systematizovatelná
Spojené království	1990 <i>Town and Country Planning Act</i> 2004 <i>Planning and Compensation Act</i>
Španělsko	1992 <i>Texto Refundido de la Ley sobre el Régimen de Suelo y la Ordenación Urbana</i> , další zákony regionálních vlád a předpisy autonomních obcí
Švédsko	1987 <i>Plan-och Byggnadslagen</i>
Švýcarsko	1979 <i>Bundesgesetz über die Raumplanung</i> (novela 2003)

Pozn.: Z informativních důvodů jsou uváděny i další evropské země nad rámec šetření.

Tab. 1: Zákony o územním / prostorovém plánování

udržitelného rozvoje je takto i v těchto předpisech obsažen, především pak jeho environmentální složka.

Nejvýše termín zakotvilo Švýcarsko, které již v roce 1999 přijalo změnu ústavy, kde se v člancích 2, 54 a 73 udržitelný rozvoj přímo zmiňuje jako jeden z pilířů fungování konfederace.

Francie přijala v roce 2005 jako dodatek k ústavě republiky Chartu o životním prostředí (*La charte de l'environnement*), kde je pojem udržitelný rozvoj definován a udržitelný rozvoj se stává součástí principů řízení státu. Tento princip je podrobněji rozveden v nových zákonech, které přijetí charty předcházely, jako je především zákon o dlouhodobě udržitelném uspořádání a rozvoji území z roku 1999.

Přímou definici termínu udržitelného rozvoje dále obsahují tyto národní předpisy a dokumenty:

- ve Francii zákon o dlouhodobě udržitelném uspořádání a rozvoji území *Loi d'orientation pour l'aménagement et le développement durable du territoire*, LOADDT,

- ve Spojeném království zákon o územním plánování a vyvlastňování *Planning and Compensation Act* stanoví, že „pořizovatel musí postupovat tak, aby plán přispěl k dosažení udržitelného rozvoje“,
- v Polsku zákon o ochraně životního prostředí *Prawo ochrony środowiska*; zákon o prostorovém plánování a rozvoji *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* pak stanoví princip prostorového souladu a udržitelného rozvoje pro územní / prostorové plánování,
- Strategie udržitelného rozvoje v Itálii *Strategia d'azione ambientale per lo sviluppo sostenibile in Italia* stanoví, že „Rozvoj je udržitelný tehdy, zabezpečí-li současné potřeby bez ohrožení možností příštích generací činit totéž“. Aplikaci do územního plánování kodifikuje urbanistický zákon *Il Governo del territorio*.

Ve všech zemích obsahují zákony a další předpisy týkající se územního / prostorového plánování všeo-

becné požadavky na šetrné zacházení se zdroji, participaci obyvatel a ochranu životního prostředí a často tyto požadavky jsou v jejich preambuli.

Přehled zákonů o územním / prostorovém plánování je uveden v tabulce 1.

2.2 ZDROJE POLITIKY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Aplikace udržitelnosti rozvoje v strategických dokumentech

Většina zemí má vzhledem k tomu, že problematika je v pojetí udržitelného rozvoje relativně nová a z důvodů komplikovaného legislativního procesu, ošetřeno aplikaci udržitelného rozvoje v různých strategických dokumentech, jejichž vypracování a schválení je buďto na vládní nebo zemské úrovni. Tyto dokumenty mají různé názvy a způsob schvalování a zpracování.

V podstatě je lze rozdělit do dvou kategorií. Jednak jsou to strategie nebo plány (Itálie), které pokrývají širo-

dokument	země	rok přijetí	název
národní plány a strategie	Dánsko	2002	Státní strategie udržitelného rozvoje
	Francie	2002, 2004	<i>Strategie nationale de développement durable</i> (SNDD) Národní strategie udržitelného rozvoje
	Itálie	1999	<i>Piano nazionale di sviluppo sostenibile</i> Národní plán udržitelného rozvoje
		2002	<i>Strategia d'azione ambientale per lo sviluppo sostenibile in Italia</i> Strategie udržitelného rozvoje v Itálii
	Německo	2002	<i>Perspektiven für Deutschland</i> Perspektiva pro Německo
	Rakousko	2002, 2003	<i>Österreichische Strategie zur nachhaltigen Entwicklung</i> Rakouská strategie udržitelného rozvoje
	Spojené království	1999 + 2005	<i>UK Government Sustainable Development Strategy: Securing the Future</i> Vládní strategie udržitelného rozvoje a další dílčí strategie
	Švédsko	2004	<i>National Strategy for Sustainable Development</i> Národní strategie udržitelného rozvoje
	Švýcarsko	2002	<i>Strategie nachhaltige Entwicklung</i> Strategie udržitelného rozvoje
koncepce a politiky	Polsko	2001	<i>Polityka przestrzenna państwa</i> Politika prostorového uspořádání státu
	Rakousko	2002	<i>Österreichische Konzeption zur nachhaltigen Entwicklung</i> Rakouská koncepce udržitelného rozvoje

Tab. 2: Přehled strategických dokumentů na celostátní úrovni

země	regionální	lokální
Francie	do roku 2010 budou mít všechny aglomerace plán SCOT (<i>Schéma de cohérence territoriale</i>)	má mnoho municipalit a společenství municipalit
Itálie	není	mají participující municipality, využívají ECI, vazba na Agendu 21
Německo	mají všechny spolkové země	mají některé obce, často formou <i>Local Agenda 21</i>
Polsko	mají všechna vojvodství	mají některé municipality
Rakousko	mají všechny země formou koncepce udržitelného rozvoje	municipality mají rovněž koncepce / plány udržitelného rozvoje a další strategické dokumenty (zejména týkající se ochrany klimatu viz město Vídeň) Procesy <i>Local Agenda 21</i> často iniciují přijetí mnohých dokumentů a zapojují občany do rozhodování
Spojené království	mají všechny regiony	má mnoho municipalit, využívají ECI, vazba na Agendu 21
Švédsko	nejsou	má řada municipalit
Švýcarsko	má většina kantonů	mají některé municipality, často formou <i>Local Agenda 21</i>

Tab. 3: Přehled strategických dokumentů na regionální a lokální úrovni

ký záběr problematiky udržitelného rozvoje od zdravotnictví po zahraniční politiku. Nebo jsou to územně plánovací strategické dokumenty (Rakousko, Polsko) a plány týkající se prostorového / územního rozvoje, v nichž je princip udržitelného rozvoje obsažen.

Přehled strategických dokumentů na celostátní úrovni je uveden v tabulce 2.

Strategické dokumenty na regionální a lokální úrovni

Také na nižších úrovních se ve sledovaných zemích pořizují strategické dokumenty zabývající se udržitelným rozvojem, ovšem ne vždy na všech nižších správních jednotkách. V pojetí dokumentů panuje značná pestrost a roztržitost. Některé země se snaží výhledově přístupy unifikovat (Švýcar-

sko), jiné vidí v různorodosti přednost.

Součástí politiky udržitelného rozvoje bývá návaznost na dokumenty pro lokální úroveň Agendy 21.

Přehled strategických dokumentů na regionální a lokální úrovni je uveden v tabulce 3.

3. Procedury sledující udržitelnost rozvoje

3.1 KONKRÉTNÍ PROCEDURY V PROCESECH ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Strategické dokumenty

Územně plánovací dokumenty, základní koncepční nástroj územního

plánování, na celostátní a regionální úrovni převážně podléhají strategickému posuzování vlivů na životní prostředí (SEA). Tento nástroj vychází z evropské legislativy, která je pro členské země EU závazná (Švýcarsko ho neuplatňuje). Specifický nástroj používají v Rakousku, tzv. *Raumverträglichkeitsprüfung* (RVP), což je posuzování vlivu na území.

Posuzování souladu plánů s principy udržitelného rozvoje (tzv. *Sustainability Impact Assessment* SIA nebo *Sustainability Assessment* SA) se zatím uplatňuje pouze ve Spojeném království. K tomu slouží podrobná směrnice upravující hodnocení udržitelnosti – Hodnocení udržitelnosti regionálních prostorových strategií a rámců místního rozvoje (*Sustaina-*

orgán	země	název
vládní meziresortní orgány	Spojené království (Anglie)	Úřad místopředsedy vlády (<i>Office of the Deputy Prime Minister – ODPM</i>) Komise udržitelného rozvoje oddělená od Ministerstva životního prostředí, výživy a venkova (<i>Department for Environment, Food and Rural Affairs – DEFRA</i>)
	Německo	Výbor státního sekretáře <i>Staatssekretärsausschuss</i> ; Rada pro udržitelný rozvoj (<i>Rat für nachhaltige Entwicklung</i>)
	Rakousko	Rakouský výbor pro udržitelný rozvoj (<i>Ausschluss Nachhaltige Österreich</i>)
	Švédsko	Komise pro udržitelný rozvoj a další instituce
	Švýcarsko	Meziministerský výbor pro udržitelný rozvoj (<i>Interdepartementaler Ausschluss nachhaltige Entwicklung – IDANE</i>) Fórum pro udržitelný rozvoj (<i>Forum für nachhaltige Entwicklung</i>) pod vedením Spolkového úřadu pro územní rozvoj (<i>Bundesamt für Raumentwicklung – ARE</i>)
ministerstvo	Francie	Ministerstvo ekologie a trvale udržitelného rozvoje, Národní komise udržitelného rozvoje (<i>le Conseil national du développement durable – CNDD</i>)
	Itálie	Národní agentura APAT zřízená Ministerstvem životního prostředí Ministerstvo pro místní rozvoj
	Polsko	Ministerstvo životního prostředí (pouze ekologie)
	Rakousko	Spolkové ministerstvo pro zemědělství, lesní a vodní hospodářství a životní prostředí (<i>Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft</i>)
	Spojené království (Skotsko)	Skotské ministerstvo <i>Scottish Office</i> a jeho součásti ³⁾

Tab. 4: Orgány dohledu

bility Appraisal of Regional Spatial Strategies and Local Development Frameworks).

V dalších zemích jsou obdobné komplexní nástroje posuzování rozpracované.

Přestože jsou strategické dokumenty týkající se udržitelného rozvoje na národní úrovni přijaté, jejich důsledné uplatňování v praxi bývá složitější. Důvody jsou různé: velká propast mezi národní a lokální úrovní v plánovacím systému (Švédsko), „nezralost“ právních norem a hledání nejlepších forem uplatnění (Švýcarsko, Rakousko), formální přístup (Polsko) nebo nedostatečná vůle v procesu pokračovat (Itálie). Systematicky se postupuje zejména v Německu, Francii a Spojeném království.

Operativní rozhodování (územní řízení)

Zde je princip udržitelnosti rozvoje uplatňován podle příslušných ustanovení zákonů o prostorovém plánování a aplikací nástrojů územního plánování v něm obsažených. Klíčovým institucionalizovaným nástrojem hodnocení vlivu strategických investičních záměrů na životní prostředí jsou dokumentace EIA (provádí se pro vybraný okruh stavebních záměrů).

Zřejmě nejpodrobnější systém posuzování mají ve Spojeném království; konkrétně byl analyzován systém aplikovaný pro Anglii. Podle směrnice *Sustainability Appraisal of Regional Spatial Strategies and Local Development Frameworks* zde sestavují místní správy tzv. místní rozvojové rámce (*Local Development Framework*), které obsahují velice konkrétní indikátory, které se v místních plánech posuzují.

3.2 ZODPOVĚDNOST ZA POSUZOVÁNÍ UDRŽITELNOSTI ROZVOJE

Principy udržitelného rozvoje prosazují vlády prostřednictvím zvláštěních rad, výborů nebo prostřednictvím ministerstev. Ve federalisticky uspořádaných zemích (Rakousko) se pravomoci často posouvají na spolkové země či regiony. Poněkud jiný model je ve Švýcarsku, kde je odpovědnost svěřena meziresortnímu výboru, v jehož čele je Ministerstvo rozvoje, a na pozici viceprezidentů se střídají zástupci jednotlivých ministerstev a federálních úřadů.

Ve Švédsku je kompetence rozdělena mezi 9 národních agentur, z nichž každá hodnotí některý z celkem 15 stanovených cílů ochrany přírody a udržitelného rozvoje.

Přehled orgánů dohledu je uveden v tabulce 4.

4. Indikátory udržitelného rozvoje

Většina sledovaných zemí deklaruje cíle udržitelného rozvoje spolu s indikátory, jejichž úlohou je vyhodnocovat plnění těchto cílů.

Přehled uplatňovaných indikátorů je uveden v tabulce 5.

Indikátory udržitelného rozvoje byly ve většině sledovaných zemích nejdříve vytvořeny v rámci jednotlivých sektorů, zejména sektoru životního prostředí (Švédsko, Francie, Itálie). Na konci devadesátých let se objevuje snaha o integraci indikátorů, dosud sledovaných na úrovni sektorů a vytvoření sad indikátorů, které by vyváženě pokrývaly kritéria udržitelného rozvoje. Francie deklaruje záměr svázat indikátory udržitelného rozvoje na národní úrovni s indikátory užívanými v rámci rozpočtových politik a evaluaci dopadů veřejných výdajů a EU indikátory. Švédsko vytvořilo sadu indikátorů ke sledování implementace cílů národní strategie udržitelného rozvoje. V Anglii indikátory slouží k vyhodnocování roční zprávy o udržitelnosti, kterou vypracovávají jednotlivé regionální úřady prostorového plánování.

Horizontální integrace indikátorů je doplněna jejich různě silnou vertikální provázaností na jednotlivé úrovně veřejné správy. Uplatňování indikátorů na regionální a lokální úrovni souvisí s mírou kompetencí,

3) Odlišnost systému ve Skotsku od Anglie je důsledkem asymetrického modelu různé míry autonomie, který je aplikován pro jednotlivé země Spojeného království.

země	zdroj indikátorů	popis indikátorů	odpovědná instituce	závažnost sledování a aplikace pro regionální nebo lokální úroveň
Francie	Program „ACTEUR“ pro monitoring změn v území	sada indikátorů zahrnující všechny tři pilíře udržitelného rozvoje	Francouzský institut životního prostředí (<i>Institut français de l'environnement</i>)	nezávazné
	zákon o dlouhodobě udržitelném uspořádání a rozvoji území (<i>Loi d'orientation pour l'aménagement et le développement durable du territoire</i> – LOADDT)	sada indikátorů udržitelného rozvoje	Ministerstvo ekologie a udržitelného rozvoje (<i>Ministère de l'Ecologie et du Développement durable</i>) a jím zřízený Francouzský institut životního prostředí IFEN (<i>Institut français de l'environnement</i>)	nezávazné
Itálie	Zpráva o vývoji udržitelného rozvoje v Itálii (2001) ECI (Evropské společné indikátory) Agenda 21	3 sady kritérií a indikátorů udržitelného rozvoje (především se týkají ekologického pilíře udržitelného rozvoje)	<i>Instituto Sviluppo Sostenibile Italia</i> – ISSI	nezávazné
	Národní strategie	indikátory odvozené z ECI; projekty na místní úrovni a jejich monitoring (vše v rámci jednotlivých místních projektů Agendy 21)	Ministerstvo životního prostředí	nezávazné
	ECI (Evropské společné indikátory)	konkretizace ECI	města	doporučené
Německo	Perspektiva pro Německo	obsahuje 21 cílů a indikátorů	Vládní výbor <i>Staatssekretärsausschuss für nachhaltige Entwicklung</i> („Green Cabinet“)	nezávazné
Polsko	Koncepce politiky obhospodařování území státu – Kritéria utváření využívání území Národní strategie regionálního rozvoje Národní rozvojový plán 2007–2013	indikátory jsou svázány s cíli udržitelného rozvoje Národního programu rozvoje na léta 2007–2013	příslušná ministerstva	indikátory jsou nezávazné; hodnocení se provádí každoročně
	strategie rovnovážného / udržitelného rozvoje jednotlivých vojvodství a měst	podle uvážení vojvodství a měst	města	není upraveno
Rakousko	Rakouská koncepce udržitelného rozvoje	vymezuje 20 hlavních cílů pro čtyři strategické oblasti udržitelného rozvoje, pro každý strategický cíl jsou stanoveny indikátory	Spolkové ministerstvo pro zemědělství, lesní a vodní hospodářství a životní prostředí (<i>Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft</i>) prostřednictvím <i>STATISTIK AUSTRIA</i>	nezávazné
Spojené království	Úřad místopředsedy vlády <i>Office of the Deputy Prime Minister</i> – ODPM DEFRA – Ministerstvo životního prostředí, výživy a venkova: předepsané indikátory pro regionální prostorové strategie	sada Rámcových indikátorů sada závazných „jádrových“ indikátorů pro regionální prostorové strategie (Anglie)	Úřad zástupce ministerského předsedy regionální úřady prostorového plánování v Anglii ⁴⁾	předepsané pro celé Spojené království předepsané pro hodnocení regionálních prostorových strategií
	roční zprávy o udržitelnosti vypracováváné jednotlivými regionálními úřady prostorového plánování v Anglii	(další) významné indikátory udržitelnosti	regionální úřady prostorového plánování v Anglii ⁵⁾	na celoanglické úrovni příklady, podle nich si každý region vypracuje vlastní indikátory pro hodnocení regionálních prostorových strategií

4) V ostatních částech Spojeného království je zabezpečení monitoringu odlišné, protože mají odlišné instituce prostorového plánování.

5) V ostatních částech Spojeného království je zabezpečení monitoringu odlišné, protože mají odlišné instituce prostorového plánování.

země	zdroj indikátorů	popis indikátorů	odpovědná instituce	závažnost sledování a aplikace pro regionální nebo lokální úroveň
	DEFRA – Ministerstvo životního prostředí, výživy a venkova: předepsané indikátory pro místní rozvojové rámce	sada předepsaných indikátorů / indikátorů pro místní rozvojové rámce (Anglie)	místní plánovací úřady po celé Anglii ⁶⁾	předepsané pro hodnocení místních rozvojových rámců (Anglie)
Švédsko	ECI (Evropské společné indikátory)	konkretizace ECI	všechny místní úřady (města a distrikty)	doporučené
	Národní strategie udržitelného rozvoje	30 indikátorů trvale udržitelného rozvoje		nezávislé
Švýcarsko	Strategie udržitelného rozvoje Spolkový úřad pro územní rozvoj (ARE – Bundesamt für Raumentwicklung).	obsahuje 22 opatření, cílů a úkolů a systém 115 indikátorů	Meziparlamentní výbor IDANE, Spolkový úřad pro územní rozvoj (ARE – Bundesamt für Raumentwicklung).	nezávislé

Tab. 5: Přehled uplatňovaných indikátorů

kteří jsou těmto úrovním delegováni. V zemích se silnou regionální samosprávou nejsou indikátory udržitelnosti pro regionální úroveň centrálně stanoveny a jednotlivé země, regiony a lokální samosprávy mají vlastní systémy monitoringu a aplikace indikátorů v územním plánování (Rakousko, Německo, Itálie).

Vertikální provázanost indikátorů se nevyskytuje ani v případě Francie a Itálie. Ve Francii se indikátory vztahují většinou k úrovni departementů, regionů a kantonů, tyto indikátory však nemají přímý dopad na plánování na lokální úrovni. Švýcarsko změnou ústavy v roce 1999 prosazuje kritéria udržitelného rozvoje do rozhodování na politické a komunální úrovni. K tomu přijala švýcarská spolková vláda opatření s cílem do roku 2007 zavést kritéria udržitelného rozvoje do rozhodování na politické a komunální úrovni.

V některých zemích (Švédsko) se plánování ani monitoring na regionální úrovni neprovádí, a proto nejsou indikátory přímo aplikovány. Švédský zákon o životním prostředí stanovuje 16 environmentálních cílů, které jsou dále rozvedeny do 70 podrobnějších cílů, pro které jednotlivá regionální zastupitelstva stanoví přesná kritéria plnění. Municipality se zavazují k těm cílům definovaným na regionální úrovni,

kteří jsou z jejich pohledu kritické. Každá municipalita musí odůvodnit výběr cílů a sledovaných indikátorů a navrhnout Program životního prostředí (*Miljö program*), který vybraný daný cíl implementuje a definuje způsob jeho monitoringu.

Země, ve kterých jsou rozhodovací pravomoci decentralizovány na lokální úrovni, neaplikují indikátory systematicky, ale v závislosti na lokální iniciativě a ve vymezení specifických problémových okruhů, které jsou pro danou lokalitu kritické (Německo, Rakousko, Itálie, Francie).

Některá města a aglomerace si vytvářejí vlastní sady indikátorů. Například Hamburk, jenž je současně městem a spolkovou zemí, má v rámci svého strategického plánu vytvořený systém monitorování indikátorů s rovnoměrným zastoupením všech tří pilířů udržitelného rozvoje. Podobný systém indikátorů je definovaný pro město a spolkovou zemi Vídeň. Ve Francii si některá společenství obcí (zejména v urbanizovaných územích) zavedla vlastní systémy monitoringu.

Vertikální standardizace indikátorů je nejvíce propracovaná ve Spojeném království, kde je na celostátní úrovni vytvořena sada rámcových indikátorů, částečně závazných a částečně směrných pro regionální a lokální úroveň. Na regionální úrovni se v každém z devíti regionů Anglie indikátory sestávají ze společných povinných aplikovaných „jádrových“ indikátorů a dalších indikátorů odvozených z pří-

kladů, jež jsou uvedeny v celoanglické směrnici. Takto stanovené indikátory, které pokrývají všechny tři pilíře udržitelného rozvoje, každý regionální úřad prostorového plánování užívá pro vyhodnocování dopadů regionálních prostorových strategií. Rovněž na lokální úrovni jsou indikátory uplatňovány systematicky. Pro místní a regionální plány jsou předepsány indikátory, odpovídající v principu pojetí indikátorů pro regionální úroveň. Místní plánovací úřady vypracovávají roční monitorovací zprávy o místních rozvojových rámcích (*Local Development Frameworks*). K tomu se shromažďují indikátory, z nichž některé jsou předepsané jako závazné a další se stanoví podle místních podmínek a potřeb. Poměrně velmi detailní definice jednotlivých indikátorů slouží k tomu, aby bylo možno stav udržitelnosti sledovat v časových řadách a srovnávat jednotlivá místa a regiony. Posuzování udržitelnosti se tedy neděje vzhledem k předem stanoveným normativům, ale spíše se srovnává v časových a místních řadách. Každý podrobný indikátor se opírá o obecně dostupné a soustavně aktualizované, institucionálně garantované zdroje dat.

Viditelný dopad na systematické používání a standardizaci indikátorů na lokální úrovni má projekt „Evropských společných indikátorů“ (*European Common Indicators*, ECI), který vznikl v souvislosti s Agendou 21 k hodnocení udržitelnosti rozvoje „zdola“. Indikátory ECI přesahují svoji

6) V ostatních částech Spojeného království je zabezpečení monitoringu odlišné, protože mají odlišné instituce prostorového plánování.

	národní	regionální / spolkové země	lokální
Anglie	s	s	s
Francie	s	n	n
Itálie	s	n	s
Německo	s	s	s
Polsko	s	n	n
Rakousko	s	n	n
Švédsko	s	n	n
Švýcarsko	-	s	s

Tab. 6: Využití indikátorů na jednotlivých úrovních

- s systematický sběr indikátorů, jejich svázání s kritérii a cíli udržitelného rozvoje a jejich aplikace
- n nesystematický sběr a aplikace indikátorů, neexistuje jejich vertikální provázanost s indikátory na vyšší úrovni
- indikátory neexistují

země	orgán odpovědný za monitoring	periodicita monitoringu
Anglie	Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA) Regionální úřady prostorového plánování Místní plánovací úřady	pravidelně, každoročně
Francie	Ministerstvo ekologie a udržitelného rozvoje (<i>Ministère de l'Ecologie et du Développement durable</i>) a jím zřízený Francouzský institut životního prostředí IFEN (<i>Institut français de l'environnement</i>) DIACT (dříve DATAR)	průběžně
Itálie	<i>Istituto Sviluppo Sostenibile Italia</i> (ISSI) Ministerstvo životního prostředí <i>Ministerio dell' Ambiente</i>	pravidelně každoročně až tříletá periodicita
Německo	spolková vláda prostřednictvím výboru (tzv. Zelený kabinet)	dva roky
Rakousko	vzhledem k vysoké úrovni decentralizace jsou za sledování indikátorů odpovědné orgány místní samosprávy (specializovaná oddělení místních a městských úřadů)	různá (průběžná, roční); uvažuje se sjednocení na dvouletou periodicitu
Polsko	ministerstva podle oboru působnosti	každý rok, průběžně
Švédsko	Švédská národní agentura environmentální ochrany <i>Naturvardsverket</i> Národní komise pro bydlení, výstavbu a plánování <i>Boverket</i> Švédská národní energetická agentura <i>Energimyndigheten</i>	průběžně
Švýcarsko	Úřad vlády	není jednotná

Tab. 7: Monitoring indikátorů

aplikací doménu územního plánování. Při zachování společných tematických okruhů si je detailně specifikuje každá země. Jednotlivá města se mohou rozhodnout, zda budou sledovat celé spektrum deseti okruhů indikátorů nebo zda se omezí jen na některé, které považují pro sebe za nejvýznamnější nebo pro které jsou schopna opatřovat potřebná data. V současné době ECI užívá řada municipalit po celé Evropě. Ve Spojeném království, jmenovitě v Anglii je aplikace Evropských společných indikátorů ECI celoplošná a v dalších zemích je centrálními úřady městům doporučována a různými formami stimulována.

Jiným příkladem iniciativy systematizující používání indikátorů je sada environmentálních indikátorů větších měst v severských zemích (*Nordic Larger Cities' Environment Indicators*), které jsou však orientovány především na ekologický pilíř trvalé udržitelnosti.

Využití indikátorů na jednotlivých úrovních je uvedeno v tabulce 6.

Přehled monitoringu indikátorů je uveden v tabulce 7.

5. Propojení s hodnocením vlivu strategie na životní prostředí

Evropská směrnice 2001/42/ES (*EU Directive On the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment*) ukládá všem členům Evropské unie implementovat v národní legislativě provádění SEA pro veškeré plány a programy nejpozději do 21. července 2004.

Většina zákonných norem obsahuje výčet dokumentů, které musejí projít procedurou SEA (Francie, Německo, Rakousko, Spojené království, Švédsko), skutečná míra specifikace aplikace SEA v zákonných a podzákonných normách je však v těchto zemích různá.

Itálie, Polsko a Švédsko nemají přesnější zákonná vodítka pro aplikaci SEA.

Ve Spojeném království, Francii a Švédsku je SEA integrována do procesu územního plánování na regionální i lokální úrovni, v Německu a Rakousku rovněž na úrovni spolkových zemí. Ve Švédsku je dopad SEA na regionální úrovni limitován nezávazností regionálních plánů, SEA se navíc vztahuje většinou k environmentálním aspektům. Na národní úrovni se SEA neprovádí.

Ve Francii pro rozvojové plány na plochy menší než 5000 m² nemusí být vypracována SEA, pokud jsou tyto rozvojové plochy již zahrnuty v územních plánech obcí. U regionálních plánů nejsou specifikována žádná speciální pravidla týkající se formy hodnocení environmentálního dopadu. SEA se rovněž provádí pro strategické dokumenty na regionální úrovni: DTA a SCOT.

země	aplikace SEA v zákonných normách
Spojené království (Anglie)	Směrnice ODPM Hodnocení udržitelnosti Regionálních prostorových strategií a Rámců místního rozvoje – <i>Sustainability Appraisal of Regional Spatial Strategies and Local Development Frameworks</i> (2005)
Francie	Zákon o solidaritě a urbánní obnově – <i>Loi sur la solidarité et renouvellement urbain</i> (SRU) předepisuje hodnocení environmentálního dopadu pro <i>Schéma de cohérence territoriale</i> (SCOT), <i>Plan local d'urbanisme</i> (PLU) a Plán municipality. Pro vypracování SEA existuje výčet informací, které musí zpráva obsahovat; zejména je nutné uvést (a) analýzu počátečního stavu prostředí, (b) analýzu směřování plánu vzhledem k prostředí, (c) popis ochrany prostředí, kterou plán předepisuje.
Itálie	SEA ekvivalentní hodnocení <i>Valutazione Ambientale Strategica</i> (VAS); důraz se klade na ekologický pilíř udržitelnosti. Směrnice 2001/42/ES nebyla na národní úrovni vyhlášena celostátní směrnici; na regionální úrovni v některých regionech (krajích) směrnice existují. V některých regionech byly přijaty směrnice (<i>Quadro normativo di recepimento a livello regionale</i>) upřesňující implementaci SEA. Nová národní legislativa vstoupila v platnost teprve na konci dubna 2006 a v době zpracování analýzy nebyl ještě dostatečně znám její dopad.
Německo	SEA je nařízena zákonem o posuzování vlivu na životního prostředí (<i>UVP Gesetz</i>).
Polsko	Zákon o ochraně životního prostředí (podle některých údajů není zcela konformní se směrnici 2001/42/ES).
Rakousko	SEA je nařízena řadou zákonů na federální úrovni.
Švédsko	Provádění SEA uloženo stavebním zákoníkem. Švédská legislativa však nestanoví přesné požadavky pro aplikaci SEA v plánech a programech.
Švýcarsko	SEA není v zákoně podchycena.

Tabulka sleduje implementaci evropské směrnice 2001/42/EC v národním prostředí.

Tab. 8: Implementace SEA v národních zákonných předpisech

země	integrace do procesu územního plánování	existují závazné předpisy pro vypracování SEA	úroveň integrace SEA (úroveň, dokumenty)
Francie	ano	ano	SEA se provádí pro <i>Schéma de cohérence territoriale</i> SCOT, <i>Plan local d'urbanisme</i> (PLU) a Plán municipality.
Itálie	ano	ano	Hodnocení <i>Valutazione Ambientale Strategica</i> (VAS) odpovídá SEA. Sleduje soulad mezi programovými dokumenty a plánovacími dokumenty z pohledu udržitelného rozvoje. Kompetence jsou na národní a regionální úrovni. SEA je prováděna místními plánovacími úřady a zpracovateli projektů. Hodnocení <i>Valutazione Impatto Ambientale</i> (VIA) odpovídá EIA.
Německo	ano	ano	Na úrovni státu <i>Raumordnung des Bundes</i> , spolkových zemí <i>Raumordnungsplan für das Landesgebiet</i> nebo regionů: regionální plány <i>Regionalplan</i> . Na lokální úrovni územní plány a regulační / zastavovací plány. SEA není součástí územního plánu, provádí se zvlášť.
Polsko	ne	ne	Aplikace na národní a regionální úrovni se týká strategických dokumentů; na lokální úrovni není dopad procesu SEA podstatný.
Rakousko	ano	ano	SEA se týká územních plánů a koncepcí od úrovně spolkových zemí níže. Provádí se zároveň s vypracováváním posuzovaného plánu nebo projektu. Směrnice stanoví oblasti, pro které se vždy SEA provádí: zemědělství, lesní hospodářství a rybolov, doprava, vodní hospodářství, územní plánování nebo dle obecného kritéria: významný dopad na životní prostředí. Procedura <i>Raumverträglichkeitsprüfung</i> (RVP) posuzuje vliv záměru na okolní prostředí, sídelní uspořádání, dopravu a ekonomiku.
Spojené království	ano	ano	SEA (nověji SA) je plně do plánování integrována na regionální a místní úrovni; neprovádí se na úrovni Anglie, protože na této úrovni neexistuje prostorové plánování.
Švédsko	ano	ne	Na regionální úrovni byla SEA poprvé provedena na Regionálním rozvojovém plánu Stockholmu <i>Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen</i> (RUF) v roce 2001. Na lokální úrovni provádí lokální plánovací kanceláře municipalit a zpracovatel územního plánu.
Švýcarsko	ne	ne	není integrována

Tab. 9: Aplikace a integrace SEA v procesu územního plánování

V případě Itálie směrnice 2001/42/ES byla začleněna do národní legislativy teprve v dubnu 2006. Do té doby ji formálně doporučovaly – včetně pa-

trických norem – pouze v některých regionech (Abruzzo, Campania, Friuli Venezia Giulia, Lazio, Sicilia, Veneto). Agentura (APAT) stanovila pro

sledování aplikace metodiky VAS na národní a krajské úrovni celkem 12 indikátorů (www.apat.gov.it).

Přehled implementace SEA v národních zákonných předpisech je uveden v tabulce 8.

Přehled aplikace a integrace SEA v procesu územního plánování je uveden v tabulce 9.

6. Normativy k prosazení specifických cílů udržitelného rozvoje v územním plánování

6.1 PŘÍKLADY NORMATIVŮ

Nejsystematičtější přístup k tvorbě normativů prostorového plánování pro udržitelný rozvoj byl zaznamenán ve Spojeném království, konkrétně v Anglii. Anglické normativy pokrývají specifické problémové okruhy územního rozvoje: počet a struktura nových bytů, obytná hustota nové bytové zástavby, podíl výstavby na brownfields, výměra ploch určených pro nezastavitelné zelené pásy, těžba šterkopísků a zástavba v území s rizikem záplav. Normativy jsou stanovovány kvantitativně pro jednotlivá období (výše normativních hodnot se tedy časem mění) a jsou uplatňovány pro posuzování udržitelného rozvoje v regionálních prostorových strategiích (*Regional Spatial Strategies*).

Ve Švédsku existují normativní požadavky na environmentální kvalitu prostředí, které musí územní plány obcí splňovat. Jsou stanoveny termíny, do kterých musí environmentální kritéria splňovat veškeré municipality. Normativně stanoveným kritériem je například přípustná úroveň oxidu dusičného, který produkuje především automobilová doprava. Od počátku roku 2006 musí být tento environmentální standard splněn na celém území Švédska. Mimoto ale každá municipalita definuje své specifické normativní požadavky ve svém Programu životního prostředí (*Miljö program*) – například zvýhodněné podmínky pro parkování pro automobily s environmentální certifikací nebo minimální podíl vozového parku veřejného sektoru, který je poháněn obnovitelnými zdroji.

Ve Francii Zákon o organizaci a zjednodušení interkomunální spolupráce (SRU) v rámci boje proti sociální fragmentaci a nekontrolovatelnému

růstu měst ustanovil minimální 20 % podíl sociálního bydlení v jednotlivých obcích a zavedl roční poplatek 1000 franků za byt ve prospěch výstavby sociálního bydlení. Konkrétní požadavky jsou pro každý územní plán definovány Projektem organizace dlouhodobě udržitelného rozvoje (PADD). Tento projekt je strategickým dokumentem, který musí být povinně vytvořen pro každý územní plán.

V Itálii sice debata o prosazování udržitelného rozvoje probíhá, ale zatím do normativních výstupů nedospěla, což může souviset s faktem, že SEA byla zavedena do národní legislativy teprve v roce 2006. Již v roce 2001 byla vypracována zpráva o vývoji udržitelného rozvoje, která navrhovala vypracovat hodnotící studii udržitelného rozvoje založené na kritériích ekonomicko-sociálních, vlivu na životní prostředí a využívání zdrojů. Pro každý indikátor byla navržena „udržitelná“ vztažná hodnota vycházející z reálné situace v Itálii: například poměr mezi povolovanou výstavbou bytů na zelené louce a ve stávajícím zastavěném území, poplatky za vjezd individuální automobilové dopravy do určitých částí měst, kompenzace znečištění vyvolaného novým rozvojem a minimální podíl sociálního / neziskového bydlení v nových rozvojových plochách bydlení. Zavedení normativů pro postižení kritických faktorů udržitelnosti územního rozvoje by mohl napomáhat i fakt, že se na národní úrovni shromažďují a monitorují makro-indikátory (plocha výstavby na zelených plochách, procento zastavěné zemědělské půdy v celém státě atp.).

V Rakousku se o zavedení normativů pro udržitelný územní rozvoj rozhodují města. Například zastavovací plán (*Bebaungsplan*) města Villach uplatňuje kritérium, ze kterého vyplývá povinnost realizace minimálně poloviny parkovacích ploch pod zemí, pokud je nová výstavba na ploše větší než 1000 m² nebo s větším počtem než 12 obytných, kancelářských nebo obchodních prostor. Dalším příkladem lokálního rakouského souboru normativů, které sledují ekologický pilíř udržitelného rozvoje, je Program ochrany klimatu pro město Vídeň *Klip*, ve kterém se město zavazuje ke snížení emisí CO₂ o 14 % pod úroveň z roku

1990. Tento program má 36 dílčích podprogramů zaměřených na kritické oblasti, v nichž lze snížit emise jednotlivých znečišťujících látek, mezi jinými i program *NextSTEP*, který obsahuje konkrétní opatření pro oblast územního plánování. Základními oblastmi *Klip* jsou výroba elektrické energie a tepla, bydlení, průmyslové podniky, mobilita a veřejná správa. Z hlediska územního plánování je zajímavá část věnovaná mobilitě, kde některé části města jsou vyhrazeny pro bydlení obyvatel bez vlastního osobního auta s poskytovanými službami *car-sharing* a *car-pooling*. Poslední kapitola *Klip* popisuje náklady na jeho realizaci, co dává tomuto programu ještě větší váhu ve vztahu k jeho závaznosti a prosazování.

V Německu a Švýcarsku nebyly konkrétní normativy explicitně spojené s cíli udržitelného rozvoje zjištěny.

6.2 VZTAH NORMATIVŮ K INSTITUCIONÁLNÍMU PROSTŘEDÍ SLEDOVÁNÍ UDRŽITELNOSTI

Protože normativní nástroje k prosazení udržitelného územního rozvoje vznikají pro dílčí problémové okruhy související s udržitelností v kritických oblastech, lze je považovat za jeden z konkrétních výstupů monitoringu a hodnocení udržitelnosti rozvoje *ex post*. Je logické, že tyto nástroje byly zaznamenány zejména v zemích, kde se udržitelnost sleduje již po delší čas a monitoring je pevně institucionálně zakotven: ve Spojeném království, Francii, Švédsku (zejména ekologický pilíř), ve střední Evropě hlavně v Rakousku. Další skupinu v této souvislosti představuje Německo a Švýcarsko, kde je agenda udržitelného rozvoje sice velmi významná, ale specifické normativy k této agendě nebyly konkrétně zaznamenány. Těžiště prosazování udržitelného rozvoje v těchto zemích spočívá v obecných předpisech a normách sledujících jednotlivé problémové okruhy udržitelnosti a dále v diskusi o udržitelnosti nad jednotlivými plány.

V institucionálně slabším prostředí některých zemí s nerozvinutým obecným povědomím o potřebě udržitelné

ho rozvoje – tedy se slabou veřejnou podporou této agendy – tyto normativy neexistují a ani se zřejmě zatím o jejich zavedení vážně neuvažuje.

Existence specifických obecně prosazovaných normativů tedy indikuje spíše politickou nežli faktickou naléhavost změny rozporných trendů z hlediska udržitelnosti, ale také národní „kulturu“ vládnutí a správy, popřípadě podíl rozhodování centrální moci v řízení územního / prostorového plánování a managementu na regionální a lokální úrovni.

Rozsah prováděné analýzy neumožňoval prověřit do hloubky, zda nalezeným specifickým normativním nástrojům v jednotlivých zemích neodpovídají v obecných předpisech jiných zemí věcně obdobné normativy nepovažované za specifické pro dosahování udržitelného rozvoje. Do uvedeného výčtu příkladů normativů nebyly začleněny nástroje pro regulaci umístování velkých investic regionálního či vyššího významu a dopadu (například předměstská velká nákupní centra), na která se v řadě zemí vztahují zvláštní směrnice.

Seznam použitých zkratk:

- ECI – *European Common Indicators* – Evropské společné indikátory
EIA – *Environment Impact Assessment* – hodnocení vlivu na životní prostředí
EU – *European Union* – Evropská unie; EU 12 země EU před přijetím Rakouska, Finska a Švédska; EU 15 země EU před rokem 2004
LA – *Local Agenda* – Místní agenda
SEA – *Strategic Environmental Assessment* – hodnocení vlivu strategie na životní prostředí
SA – *Sustainability Assessment* – hodnocení udržitelného rozvoje

Autoři děkují těmto externím respondentům za spolupráci při naplňování databáze informací o nástrojích a postupech při aplikaci principu udržitelného rozvoje v územním plánování v jednotlivých zemích:

- Anna Geppert, Université Reims, Francie*
Dr. Nicola Pacini, Agentura ochrany přírody a krajiny, Řím, Itálie
Lidia Mierzejewska a Prof. Jerzy Parysek, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Polsko
Samavati Shams Asadi, Stadtentwicklungabteilung – MA 18, Magistrat der Stadt Wien, Rakousko
Dr. Hannes Schaffer, Mecca Environmental Consulting, Rakousko

Isabel Wieshofer, Umweltschutzabteilung – MA 22, Magistrat der Stadt Wien, Rakousko

Richard Therivel, Peter Matthews, Tony Baden, Emer Castello, Hamish McGillivray, Planning Directorate, Office of the Deputy Prime Minister, Spojené království

Prof. Marion Roberts, University of Westminster, Spojené království

Gerald Roemer, Behörde Für Stadtentwicklung und Umwelt, Hamburg, Spolková republika Německo

Jessica Anderson, Solna Stad Stadsarkitektkontoret, Švédsko

Emelie Grind, Miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen, Haninge kommun, Švédsko

Martin Vinzens, Bundesamt für Raumentwicklung – ARE, Bern, Švýcarsko

Richard Pokorný, České vysoké učení technické v Praze

Detailní zprávy popisující právní prostředí a implementaci principu udržitelného rozvoje v prostorovém / územním plánování sledovaných zemí čtenář nalezne na internetové adrese <http://gis.cvut.cz> pod záložkou *Uplatnění principů udržitelného rozvoje v územním plánování*.

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.
Ing. arch. Vít Řezáč
Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.
Fakulta architektury ČVUT

ENGLISH ABSTRACT

Analysing the Legal Environment of Physical Planning in View of Sustainable Development & The Implementation of Sustainable Development Principles in Selected Physical Planning Systems, by Karel Maier, Vít Řezáč and Jakub Vorel

The article summarizes the findings of the research aimed at how the principle of sustainable development is implemented within the actual conditions of selected European countries. All EU member countries have adopted the principle of sustainable development and they refer to it in their national planning legislations. Switzerland and France have anchored the principle of sustainability in their constitutional laws; all the surveyed countries' governments have enacted their national strategies of sustainable development and they run institutions responsible for the implementation of this principle.

The application of the principle in planning and decision-making may be twofold: ex ante assessment of plans and strategies with the help of the Strategic Environmental Assessment (SEA) procedure; and/or ex post monitoring, which may use indicators of sustainability based on the comparison (benchmarking) and observation of trends in time. EU member countries use the EU Directive 2001/42/EC for the evaluation of the effects of certain plans and programmes.

Apparently, specific instruments and ways to implement sustainable development in the practice of spatial planning vary a lot. While most countries use national modifications of SEA, UK has introduced a more comprehensive system of Sustainability Assessment (SA). Many countries use indicators to assess and evaluate sustainable development: European Common Indicators (ECI) present a widely used framework to follow and evaluate sustainability at local levels. However, most of the regular and systematic collection and evaluation of indicators is done at national levels, while regional and local levels rather rely on the initiative of respective governments. It is only England where a national top-down system of requisite indicators was introduced for all regional and local planning strategies. Sweden has enacted an obligatory set of environmental requirements to be fulfilled, while a rather bottom-up approach was adopted for the indicators, requiring that communities (municipalities) define their own criteria, based on local issues.

France and England have introduced nation-wide sets of particular regulations aiming at sustainable development in specific issues of spatial planning. These regulations include requirements for the structure of housing, for the greenfields-to-brownfields ratio in the newly developed sites, and for the quantities of non-recyclable construction materials to be used.